

Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslikka sabab bo'luvchi omillar tahlili

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti

Umumiy psixologiya kafedrası O'qituvchisi **D.M.Obidova**

Annotatsiya: Insonning jinsiy identifikatsiyasi va jinsiy orientatsiyasi murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, ontogenezning turli bosqichlarida shakllanadi. Ontogenez – bu individning tug'ilishdan boshlab umrining oxirigacha o'tadigan biologik rivojlanish jarayoni. O'z jinsini qabul qilolmaslik masalasi ko'pincha jinsiy identifikatsiya va gender disforiyasi bilan bog'liq murakkab fenomen hisoblanadi. Ushbu tezis inson ontogenezida jinsini qabul qilolmaslikka olib keluvchi omillarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, biologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq ilmiy ma'lumotlarga asoslanadi.

Kalit so'zlar: Ontogenez, gender disforiya, gender stereotip, endokrin tizim, inerseksual holat, jinsiy identifikatsiya, psixologik travma.

O'zbekistonda insonlar ruhiy salomatligiga qaratilgan so'nggi qaror 2023-yilning iyun oyida qabul qilingan bo'lib, Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan. Ushbu qaror mamlakatda ruhiy salomatlik xizmatlarini tubdan yaxshilashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Ruhiy salomatlik xizmatlarini birlashtirilgan boshqaruv tizimi orqali tashkil etish;
- Ruhiy kasalliklarni erta aniqlash va davolash maqsadida dastlabki tibbiy xizmatlarga integratsiya qilish;
- Ruhiy salomatlik xizmatlarini, ayniqsa, bolalar va o'smirlar orasida mustahkamlash;
- Psixiatr va psixologlar uchun qo'shimcha o'qitish va ularning ish haqlarini oshirish.

Shuningdek, Respublika Narkologiya markazi Ruhiy salomatlik markaziga aylantirilib, barcha darajadagi ruhiy salomatlik xizmatlarini boshqarish va tashkil qilish bo'yicha mas'ul bo'ladi. Bu chora-tadbirlar jamoat salomatligini yaxshilashga qaratilgan keng qamrovli strategiyani shakllantiradi

Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslikning sabablarini tahlil qilish juda murakkab va ko'plab omillarni o'z ichiga oladi. Ushbu masala biologik,

psixologik, ijtimoiy, madaniy va hatto atrof-muhit bilan bog'liq omillar orqali tushuntirilishi mumkin. Keling, buni batafsil tahlil qilamiz:

1. Genetik va biologik omillar

- **Gormonal o'zgarishlar:** Homila davridagi gormonal muvozanat buzilishlari o'z jinsiga nisbatan qabul qilmaslikka olib kelishi mumkin. Masalan, prenatal davrda testosteron yoki estrogen miqdorining noto'g'ri taqsimlanishi jinsiy identifikatsiyada chalkashliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

- **Genetik faktlar:** Ba'zi hollarda jinsiy identifikatsiyaning shakllanishiga genetik omillar ta'sir qiladi. Masalan, Klinefelter sindromi yoki Turner sindromi kabi genetik kasalliklar jinsiy rivojlanishda o'ziga xos o'zgarishlar keltirib chiqarishi mumkin.

2. Psixologik omillar

- **Bolalik travmalari:** Bolalik davridagi jinsiy, emotsional yoki ijtimoiy travmalar jinsiy identifikatsiyada o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin. Bolaning o'zini o'rganish va tushunish jarayoni noto'g'ri yoki noqulay tajribalar orqali buzilishi ehtimoli bor.

- **Gender disforiyasi:** Ba'zi shaxslar o'z jismoniy jinsiga mos kelmagan jinsiy identifikatsiyaga ega bo'lishadi. Bu holat psixologik zo'riqishlarga olib kelishi va o'z jinsini qabul qila olmaslikni keltirib chiqarishi mumkin.

3. Ijtimoiy va madaniy omillar

- **Oila va jamiyatning ta'siri:** Bolalar ko'pincha oila, jamiyat va madaniyatdagi jinsiy rollar asosida tarbiyalanadi. Agar bu rollar juda qat'iy bo'lsa yoki mos kelmasa, shaxs o'z jinsini qabul qilmaslik hissini rivojlantirishi mumkin.

- **Ommaviy axborot vositalari va gender stereotiplari:** OAV orqali ko'pincha jinsiy roldagi shablonlar mustahkamlanadi. Agar shaxs bu shablonlarga mos kelmasa, o'z jinsini qabul qilish qiyin bo'lishi mumkin.

4. Atrof-muhit va tarbiya

- **Gender roli haqidagi tushunchalar:** Turli madaniyatlarda gender rollarining har xil talqin qilinishi ba'zida insonning o'z jinsini qabul qilishiga ta'sir qilishi mumkin. Gender roli haqidagi noto'g'ri tushunchalar yoki qadriyatlar bolaning o'zini identifikatsiya qilish jarayonida chalkashliklar keltirib chiqarishi mumkin.

- **Oila a'zolarining munosabati:** Oila a'zolarining jinsiy va gender masalalariga qanday munosabatda bo'lishi ham shaxsning jinsiy identifikatsiyasiga ta'sir qilishi mumkin.

5. Tibbiy omillar

• **Endokrin tizim kasalliklari:** Gormonlar ishlab chiqarilishi va tarqalishi bilan bog'liq kasalliklar jinsiy identifikatsiya bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

• **Interseksual holatlar:** Interseks shaxslar genetik, gormonal yoki anatomik jihatdan aniq bir jinsiy kategoriya bilan mos kelmasligi mumkin, bu esa jinsiy identifikatsiya qiyinchiliklariga olib kelishi ehtimoli bor.

O'z jinsini qabul qilolmaslik ko'pincha individual va ko'p qatlamli omillarning natijasi bo'ladi. Har bir omilning o'ziga xosligi va ular orasidagi o'zaro ta'sirni tushunish ushbu murakkab masalani tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Inson ontogenezida o'z jinsini qabul qilolmaslik murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, biologik, psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog'liq. Biologik omillar, jumladan genetik mutatsiyalar, prenatal davrdagi gormonal ta'sirlar va interseksual holatlar jinsiy identifikatsiyaga sezilarli ta'sir qiladi. Psixologik omillar, xususan gender disforiyasi va bolalikdagi travmatik tajribalar jinsiy identifikatsiya jarayoniga psixologik to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ijtimoiy va madaniy omillar, jumladan gender stereotiplari, jamiyat va oila tomonidan o'rnatilgan jinsiy rollar insonning o'z jinsini qabul qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Bu omillar o'zaro bog'liq bo'lib, insonning jinsiy identifikatsiyasiga ta'sir qiluvchi bir-birini to'ldiruvchi va murakkab tizimni tashkil etadi. Shunday qilib, o'z jinsini qabul qilolmaslikning sabablarini chuqurroq tushunish uchun har bir omilni individual va integrativ ravishda o'rganish zarur.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. **American Psychiatric Association (2013).** *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5).*

2. **Budge, S. L., Adelson, J. L., & Howard, K. A. S. (2013).** "Anxiety and depression in transgender individuals: The roles of transition status, loss, social support, and coping." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 81(3), 545-557.

3. **Meyer, I. H. (2003).** "Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence." *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.

4. **Coleman, E., et al. (2012).** "Standards of care for the health of transsexual,

transgender, and gender-nonconforming people, version 7." *International Journal of Transgenderism*, 13(4), 165-232.

1.OBIDOVA, DILNOZA. «THE IMPACT OF THE FORMATION OF HIGH HUMAN EMOTION IN STUDENTS PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL BASIS». Архив Научных Публикаций JSPI 1, no. 83 (ноябрь 16, 2020). просмотрено май 4, 2021. https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7243.

2.Dilnoza Obidova, & Jumanova Nasiba. (2021). ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF HEALTH CARE INSTITUTIONS: PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 7(04), 258–260. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/3091>

3.Abdurasulov, R. (2020). Сотрудничество консультанта-психолога со специалистами других отраслей. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(54). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/4840

4.Dilnoza, O. (2020). МИЯ ЯРИМШАРЛАРИ АСИММЕТРИЯСИ–ШАХСНИНГ КОГНИТИВ ХУСУСИЯТЛАРИНИ БЕЛГИЛОВЧИ МУҶИМ ОМИЛСИФАТИДА. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1).

5.Abdurasulov, R. (2020). Влияние психологической консультации на социальную жизнь. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(53). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/4844

6.OBIDOVA, D. (2020). THE IMPACT OF THE FORMATION OF HIGH HUMAN EMOTION IN STUDENTS PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL BASIS. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(83). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7243